

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
Кафедра економічної та соціальної географії і туризму

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор
Майя НІКОЛАЄВА
«03» _____ 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
"КЛАСТЕРИ В АПК"

Рівень вищої освіти: Другий (магістерський)

Галузь знань: 10 "Природничі науки"

Спеціальність: 103 "Науки про Землю"

Освітньо-професійна програма: "Грунтознавство та використання
земельних ресурсів"

Робоча програма навчальної дисципліни "Кластери в АПК". – Одеса: ОНУ, 2024. – 11 с.

Розробник: **Нефедова Ніна Євгенівна**, кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри економічної та соціальної географії і туризму геолого-географічного факультету.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри економічної та соціальної географії і туризму

Протокол № 1 від "30" 08 2024 р.

Завідувач кафедри

Всі
(підпис)

(Віталій СИЧ)
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Погоджено із гарантом ОПП "Грунтознавство та використання земельних ресурсів"

Валентина ТРИГУБ
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Схвалено навчально-методичною комісією (НМК) геолого-географічного факультету

Протокол № 1 від "30" 08 2024 р.

Голова НМК

Всі
(підпис)

(Віталій СИЧ)
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри економічної та соціальної географії і туризму

Протокол № ____ від " ____ " ____ 20__ р.

Завідувач кафедри

(підпис)

(_____)
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри економічної та соціальної географії і туризму

Протокол № ____ від " ____ " ____ 20__ р.

Завідувач кафедри

(підпис)

(_____)
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		Очна форма навчання	Заочна форма навчання
Загальна кількість: кредитів – 3 годин – 90 змістових модулів – 1	Галузь знань <u>10 "Природничі науки"</u> (шифр і назва) Спеціальність <u>103 "Науки про Землю"</u> (код і назва) Рівень вищої освіти: <u>Другий (магістерський)</u>	<i>Вибіркова дисципліна</i>	
		<i>Рік підготовки:</i>	
		2-й	-
		<i>Семестр</i>	
		3-й	-
		<i>Лекції</i>	
		20 год.	- год.
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		10 год.	- год.
		<i>Лабораторні</i>	
		- год.	- год.
		<i>Самостійна робота</i>	
		60 год.	- год.
		Форма підсумкового контролю: <i>залік</i>	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета. Метою вивчення дисципліни «Кластери в АПК» є формування системи знань про особливості й закономірності агропромислової інтеграції, формування та територіальної організації агропромислових комплексів.

Завдання. Основними завданнями вивчення дисципліни «Кластери в АПК» є вивчення теоретико-методологічних основ функціонування АПК, ролі кластеризації в системі розвитку аграрного сектору економіки, сутність та механізм функціонування агропродовольчого ринку, сутність продовольчої безпеки, особливостей формування агропромислових зон та районів України, а також товарних ринків основних видів продовольчої продукції у світі.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей (К):**

а) загальних:

- К02. Вміння виявляти, ставити, вирішувати проблеми.

б) спеціальних/фахових:

- К08. Знання сучасних засад природокористування, взаємодії природи і суспільства із застосуванням раціонального використання природних ресурсів, екологічних аспектів та основ природоохоронного законодавства.
- К10. Володіння сучасними методами досліджень, які використовуються у виробничих та науково-дослідницьких організаціях при вивченні Землі, її геосфер та їхніх компонентів.
- К12. Уміння застосовувати наукові знання і практично втілювати їх для розробки та впровадження механізмів геопланування, територіального планування, проведення моніторингу розвитку регіонів, складання стратегічних планів і програм.

Програмні результати навчання (ПР):

- ПР01. Аналізувати особливості природних та антропогенних систем і об'єктів геосфер Землі.
- ПР02. Застосовувати свої знання для визначення і вирішення проблемних питань і прийняття обґрунтованих рішень в науках про Землю.
- ПР06. Вміти здійснювати екологічну оцінку, аудит, ліцензування, сертифікацію використання природних ресурсів, прогнозувати розвиток екологічних, технологічних, економічних та соціальних наслідків на окремих об'єктах природокористування.

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати: теоретико-методологічні основи функціонування агропромислового комплексу; функціональні зв'язки АПК; ознаки типізації та кластеризації АПК; основні методи дослідження АПК; умови і фактори територіальної диференціації процесів агропромислового комплексоутворення та кластеризації; особливості територіальної організації розвитку основних сфер АПК; основні проблеми розвитку АПК; територіальну структуру АПК; роль зовнішніх економічних зв'язків у розвитку АПК;

вміти: аналізувати стан і перспективи розвитку АПК; характеризувати територіальну структуру та кластери АПК; давати комплексну характеристику окремих галузей і підкомплексів; описувати розвиток та розміщення основних сфер АПК.

3. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Методологічні принципи та методичні підходи дослідження функціонування і територіальної організації АПК країни та її регіонів

Тема 1. Науково-теоретичні та методичні основи дослідження АПК.

Зміст і завдання спецкурсу «Кластери в АПК». Продовольча проблема людства. Історія розвитку агрогеографії. Наукові школи. Теоретична спадщина А.М. Ракітнікова, І.Ф. Мукомеля, К.І. Іванова, М.М. Паламарчука. Агропромислова інтеграція та агропромислові комплекси. Етапи розвитку агропромислової інтеграції. Проблеми та

особливості агропромислової інтеграції в Україні. Сучасні теоретичні напрямки наукових досліджень. Кластеризація економіки.

Тема 2. Функціональна структура АПК

Функціональна структура АПК. Спеціалізовані агропромислові комплекси: рослинницько-промислові і тваринницько-промислові комплекси. Особливості і проблеми їх організації та функціонування. АПК як міжгалузевого комплексу. Структурні ланки АПК. Рослинницько-промислові та тваринницько-промислові комплекси. Кластери в АПК.

Тема 3. Дослідження агропродовольчих ринків

Поняття агробізнесу. Сутність, особливості і функції агропродовольчого ринку. Недоліки і переваги функціонування агропродовольчого ринку. Регіональні та локальні агропродовольчі ринки.

Тема 4. Регіональна продовольча безпека

Державна аграрна політика. Продовольча безпека країни та її регіонів.

Тема 5. Кластеризація в системі розвитку аграрного сектору економіки

Зміст та особливості процесу кластеризації. Сучасні тенденції кластеризації аграрного сектору економіки в Україні.

Тема 6. Агропромислові територіальні комплекси України

Агропромислові територіальні комплекси Полісся, лісостепу, степової зони України. Приміські агропромислові комплекси Одеської області: сучасний стан та перспективи розвитку.

Тема 7. Фермерські господарства та особисті селянські господарства у структурі агробізнесу України.

Історія зміни форм власності та особливості формування фермерських та особистих селянських господарств в Україні. Значення фермерських та особистих селянських господарств та їх частка у структурі виробництва сільськогосподарської продукції.

Тема 8. Світовий ринок окремих видів сільськогосподарської продукції

Історичні етапи формування світового ринку сільськогосподарської продукції. Природні та економічні чинники формування спеціалізованих сільськогосподарських районів в країнах та регіонах світу. Сучасні проблеми формування продовольчого ринку в Україні.

Тема 9. Формуванні кластерних утворень агропромислового типу в Україні та світі.

Світовий досвід формування кластерних утворень агропромислового типу. Сучасні проблеми формування кластерних утворень агропромислового типу в Україні.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усьог о	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Методологічні принципи та методичні підходи дослідження функціонування і територіальної організації АПК країни та її регіонів												
Тема 1. Науково-теоретичні та методичні основи дослідження АПК	8	2				6						
Тема 2. Функціональна структура АПК	8	2				6						
Тема 3. Дослідження агропродовольчих ринків	10	2	2			6						

Тема 4. Регіональна продовольча безпека	8	2			6						
Тема 5. Кластеризація в системі розвитку аграрного сектору економіки	10	2	2		6						
Тема 6. Агропромислові територіальні комплекси України	10	2	2		6						
Тема 7. Фермерські господарства та особисті селянські господарства у структурі агробізнесу України	10	2	2		6						
Тема 8. Світовий ринок окремих видів сільськогосподарської продукції	10	2	2		6						
Тема 9. Формуванні кластерних утворень агропромислового типу в Україні та світі	16	4			12						
Усього годин	90	20	10		60						

5. Теми семінарських занять

У програмі семінарські заняття не заплановані.

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Земля як головний засіб виробництва у сільському господарстві. Складання карти видів фактичного використання земель.	2
2	Тема 2. Виробнича структура і спеціалізація сільського господарства. Методи визначення галузей виробничої спеціалізації сільськогосподарських підприємств. Систематика виробничих типів господарств	2
3	Тема 3. Загальна характеристика АПК Одеської області Виробнича структура і спеціалізація сільського господарства Одеської області.	2
4	Тема 4. Територіальна організація сільського господарства Одеської області. Сільськогосподарські райони Одеської області.	2
5	Тема 5. Світовий ринок окремих видів сільськогосподарської продукції. Зерно.	2
	Разом	10

7. Теми лабораторних занять

Лабораторні заняття не передбачені

8. Самостійна робота

Робота студентів складається з самостійного вивчення з певного переліку тем або тем, що потребують поглибленого вивчення. Самостійна робота (СР) контролюється у вигляді колоквиумів і звітів.. Питання з тем, що відведені на самостійне вивчення включені до контрольних заходів. Увесь обсяг СР містить завдання які вимагають від студента систематичну самостійну роботу.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Науково-теоретичні та методичні основи дослідження АПК	6
2	Функціональна структура АПК	6
3	Дослідження агропродовольчих ринків	6
4	Регіональна продовольча безпека	6
5	Кластеризація в системі розвитку аграрного сектору економіки	6
6	Агропромислові територіальні комплекси України	6
7	Фермерські господарства та особисті селянські господарства у структурі агробізнесу України	6
8	Світовий ринок окремих видів сільськогосподарської продукції	6
9	Формуванні кластерних утворень агропромислового типу в Україні та світі	12
	Разом	60

9. Методи навчання

Лекції із застосуванням методів пояснювально-ілюстративного (мультимедійні презентації) викладання, обговорення проблемних ситуацій та диспуту; семінарські заняття з наочними демонстраціями; виконання індивідуальних завдань.

10. Форми контролю і методи оцінювання (у т.ч. критерії оцінювання результатів навчання)

Поточне контрольне опитування, оцінювання семінарських доповідей та виконання індивідуальних завдань; підсумковий контроль - залік. В обов'язковому порядку здійснюється облік відвідування студентами усіх видів занять.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Оцінка за національною шкалою	Теоретична підготовка	Практична підготовка
	Здобувач освіти	
Відмінно	у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей; глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу; робить самостійні висновки, виявляє причинно-наслідкові зв'язки; самостійно знаходить додаткову	глибоко та всебічно розкриває сутність практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу; може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання завдання й оцінити результати власної практичної діяльності; виконує творчі завдання та ініціює нові шляхи їх виконання; вільно

	інформацію та використовує її для реалізації поставлених перед ним завдань. Здобувач здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями.	використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу; проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі.
Добре	достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу; при представленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, застосовує знання для розв'язання стандартних ситуацій; самостійно аналізує, узагальнює і систематизує навчальну інформацію, але допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки.	правильно вирішив більшість практичних завдань; має стійкі навички виконання завдання
Задовільно	володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків, знає основні поняття навчального матеріалу; має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків.	може використовувати знання в стандартних ситуаціях, має елементарні, нестійкі навички виконання завдання. Правильно вирішив половину розрахункових/тестових завдань. Здобувач має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків.
Незадовільно з можливістю повторного складання	володіє навчальним матеріалом поверхово й фрагментарно (без аргументації та обґрунтування); безсистемно виокремлює випадкові ознаки вивченого; не вміє робити найпростіші операції аналізу і синтезу; робити узагальнення, висновки; під час відповіді допускаються суттєві помилки	недостатньо розкриває сутність практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив окремі розрахункові/тестові завдання за допомогою викладача, відсутні сформовані уміння та навички.
Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не володіє навчальним матеріалом	виконує лише елементи завдання, потребує постійної допомоги викладача

11. Питання для підсумкового контролю (залік)

1. Зміст і завдання спецкурсу “Кластери в АПК”.
2. Продовольча проблема людства.
3. Історія розвитку агрогеографії. Наукові школи.
4. Сучасні теоретичні напрямки наукових досліджень.
5. Агропромислова інтеграція та агропромислові комплекси.
6. Проблеми та особливості агропромислової інтеграції в Україні.
7. Державна аграрна політика. України.
8. АПК як міжгалузевий комплекс. Структурні ланки АПК. Типи АПК.
9. Чинники територіальної організації АПК. Природні умови і ресурси.
10. Соціально-економічні фактори територіальної організації АПК.
11. Земля як головний засіб виробництва у сільському господарстві. Економічна оцінка земель та методика її визначення.
12. Земельна реформа в Україні. Земельний кодекс України.
14. Виробнича структура та спеціалізація сільського господарства. Методи визначення виробничої спеціалізації сільськогосподарських підприємств.
15. Виробничі типи господарств.
16. Загальна характеристика АПК України. Географія головних галузей сільського господарства.
17. Функціональна структура АПК. Спеціалізовані агропромислові комплекси: рослинницько-промислові і тваринницько-промислові комплекси.
- 18.. Рослинницько-промислові комплекси: зерно-промисловий, цукробуряковий, виноградарсько-виноробний, плодоовочеконсервний, олійнопромисловий, бавовняно-промисловий та ін.
19. Тваринницько-промислові комплекси: м'ясо-промисловий, молоко-промисловий, птице-промисловий. Територіальна організація сільського господарства. Сільськогосподарські райони.
20. Територіальна організація АПК. Територіальна структура АПК України.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль									Підсумковий контроль (залік)	Сума балів
Змістовий модуль №1										
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	20	100
8	8	8	8	8	8	8	8	16		

13. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D	задовільно	
60-69	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

14. Методичне забезпечення

Робоча програма навчальної дисципліни; опорні конспекти лекцій; підручники і навчальні посібники; контрольні та тестові завдання; питання до поточного і підсумкового контролю знань; ілюстративні матеріали (карти, схеми, рисунки).

15. Рекомендована література

Основна

1. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропродовольчого комплексу: навч.-метод. посіб. К.: КНЕУ, 2010.
2. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств. Підручник. К.: КНЕУ, 2018. 426 с.
3. Балабанов Г.В., Кобзев О.М., Семенченко Г.В. Трансформація структури сільськогосподарського виробництва України: регіональний аспект. К., 2000.
4. Губені Ю. Основи підприємництва та агробізнесу. Навч. посібник. Львів: Укр. технології, 2002. 256 с.
5. Заячук М.Д. Геопросторова організація фермерського укладу України. Чернівці: Букрек, 2015.
6. Канівський П.К. Спеціалізація сільськогосподарських підприємств: монографія К.: ННЦ ІАЕ, 2005. 348 с.
7. Мезенцева Н.І. Географія аграрно-промислового комплексу: навч.-метод. посіб. К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2016. 92 с.
8. Мезенцева Н.І., Мороз І.М. Інвестиційна діяльність в агропродовольчому виробництві України: регіональні аспекти: монографія. К.: Обрії, 2011.
9. Одеський регіон: передумови формування, структура та територіальна організація господарства: навч. посібник /Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова; авт. колектив: О.Г. Топчієв [керівник], Н.Є. Нефедова, І.І. Кондратюк, В.В. Яворська [та ін.]. Одеса: Астропринт, 2012. 336 с.
10. Писаренко С.В., Михайлова О.С., Болдирєва Л.М., Назарук Л.М. Економіка й організація сільськогосподарського виробництва: навч. посіб. Полтава: РВВ ПДАА, 2010.
11. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії. Одеса: Астропринт, 2009. 560 с.

Додаткова

1. Борщевський П, Дейнеко Л. Продовольча безпека країни: стан та тенденції // Розбудова держави. К., 2000. № 1–6. С. 66–73.
2. Гайдучий П.І. Формування та розвиток аграрного ринку // Економіка АПК. – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. № 3. С. 4-15.
3. Добровольська Н.В., Костріков С.В. Формування екологічно збалансованого землеробства Харківської області: суспільно-географічний підхід. Харків, ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. 276с.
4. Коваленко Ю.С. Наукові засади та основні тенденції формування аграрного ринку в Україні // Економіка АПК. К. : ННЦ ІАЕ, 2004. № 3. С. 19-28.
5. Кучер О. Земельний фонд як об'єкт державного управління // Економіка України, 2000. № 1. С. 59–64.
6. Мариніч О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України: Підручник. Т-во "Знання", КОО, 2003. 479 с.
7. Мезенцева Н.І. Оцінка продовольчої доступності в регіонах України // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Географія. К. : ВПЦ "Київський університет", 2008. Вип. 55. С. 30-33.
8. Мезенцева Н.І. Територіальна диференціація інвестиційної діяльності в сільському господарстві України // Економічна та соціальна географія. К., Обрії, 2010. Вип. 60. С. 226-232.

9. Мезенцева Н.І., Мезенцев К.В. Фермерські господарства в Україні: суспільно-географічні аспекти розміщення та розвитку. // Географія. Економіка, Екологія. Туризм: регіональні студії. Ніжин, 2009. Вип. 3. С. 93-101.
10. Нефедова Н.Є. Агропромисловий комплекс // Одеський регіон: природа, населення, господарство. Навч. пос. /За заг. ред. О.Г.Топчієва. Одеса: Астропринт, 2003. С. 107-118
11. Нефедова Н.Є. Сільське господарство // Одеський регіон: передумови формування, структура та територіальна організація господарства: навч. посібник // Одес. нац.ун-т ім. І.І. Мечникова; авт.колектив: О.Г.Топчієва [керівник], .І.І. Кондратюк, В.В. Яворська [та ін.] – Одеса: Астропринт, 2012. С. 159-175.
12. Ранця І.І. Територіальна організація агробізнесу регіону (на матеріалах Львівської області). Автореф. дис. канд. геогр. наук: 11.00.02 – економічна і соціальна географія. Львів: Львів. нац. ун-т ім. І.Франка, 2005. 20 с.
13. Сухий П.О. Формування та розвиток агропродовольчого комплексу Західноукраїнського регіону (суспільно-географічний аналіз). Автореф. дис. докт. геогр. наук: 11.00.02 – економічна і соціальна географія. К., 2009. 40 с.
14. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методика. Одеса: Астропринт, 2005. 632 с.

15. Інформаційні ресурси

1. Агробізнес-кур`єр: всеукраїнська аграрна газета. URL: <http://www.agrobiz.com.ua/>
2. Агробізнес сьогодні. URL: <http://www.agro-business.com.ua/>
3. Агробізнес: Український агропортал. URL: <http://www.agrobiznes.com.ua/>
4. Інститут аграрної економіки. URL: <http://www.iae.kiev.ua>
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Офіційний сайт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: <http://www.me.gov.ua>